

Gustaaf

Constant van Wessem

bron

Constant van Wessem, *Gustaaf*. P.N. van Kampen, Amsterdam 1932 (tweede druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/wess008gust02_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven Constant van Wessem

Voor hen, die dezen tijd gekend hebben

De Chineesche prent

Aan Gustaaf's voeten ligt de Chineesche prent.

Op het uitgerolde gedeelte staat een tafereel geteekend.

Het is een theehuis. Een bamboebruggetje kromt zich over een kabbelend watertje. Zomersche wandelaars komen en gaan met onbezorgde gebaren, met hun naïef-verwonderde en overmoedige blikken het bloeiend heelal beijkend.

Dit leven is een tafereel, geteekend op een dunnen, milden achtergrond van ragfijn rijstpapier. Hoe schoon en doorzichtig wordt zijn decoratief, zijn groepeeringswijze wanneer wij het op zulk een papier zetten.

Ja, wanneer wij zulk een papier eenmaal bezitten....

Eerste gedeelte

De koekoek in het voorjaar

De vlakte ontwaakt. Het trage licht verheldert. De eerste stormige voorjaarswolken waaien door het diepe blauw. In een struik roept de koekoek en van overal antwoorden de blije kreten, in snel tempo, levendig, driftig en vol frisch geluid.

De ouders hebben het zieke kind voor het venster gebracht, zorgvuldig omwikkeld met een dikke shawl. De onrust van den jongen was onbevredigbaar. Nu zit hij voor het venster, mager, bleek, maar met een gezicht onnatuurlijk strak. Onder het te hoge voorhoofd gloeien de oogen. De handen zijn in nerveuse beweging. Langen tijd zwijgen allen. De moeder ziet den vader aan: deze knikt; zij begrijpen het. In Gustaaf is het leven weer roerig geworden na die lange ziekte van den winter. De

bezwangerde atmosfeer van het komend voorjaar kon niet belet worden in de kamer van een herstellende door te dringen. Nu is de jongen wakker, hevig wakker. Het zwijgen kent men van hem als de uiting van een groote opwinding.

- Moeder, open het raam.

De moeder schrikt van de oude stem.

- De buitenlucht is nog te frisch voor je, ontwijkt de vader.

- Open het raam, moeder.

De aderen op het voorhoofd van den jongen zijn gezwollen van drift. De moeder trekt de shawl vaster om zijn mond en opent het raam. De verwachtingvolle wind stuift dadelijk binnen, alsof hij alom bloesems kwam strooien.

Het kind was reeds vroegtijdig stil, schuw, teruggetrokken geweest; de ouders hadden het gaarne levendiger gezien. Maar de ontwaking kwam eerst met de muziek.

Gustaaf lag in een hoek van de sofa en luisterde gespannen naar de hoorn-

signalen, die over het kazerneplein tot hem door klonken. Heel stil lag hij, met de kleine wenkbrauwen gefronst alsof het pijn deed.

Eens is hij een troepje Zigeuners nagelopen, die voor het hek van den tuin viool hadden gespeeld. 's Avonds laat bracht de politie hem terug.

De ouders besloten spoedig genoeg tot de muzieklessen, nu de voorliefde zoo duidelijk bleek. Maar Gustaaf is van een wonderlijk karakter en weigert de muziekstudie. Hij wil geen muzikant worden, hij wil stil zijn en droomen en sprookjes maken. Hij heeft genoeg binnenshuis aan een zonnestraal, waarin de gouden stofjes dansen en aan het langzaam wisselen van het licht in den namiddag over het behang: kleine ronde plekken als met een brandglas geworpen.

Geen muziekstudie dus. Het kind is van een teer gestel en men wil hem niet dwingen.

Gustaaf komt nu op het gymnasium.

Maar de docenten-wijsheid boeit hem niet. Zijn opgaven leert hij niet; hij leest tot laat in den nacht Hoffmann's fantastische spookvertellingen. Beklemmende schaduwen en gedaanten verrijzen uit de hoeken bij het wapperen van een kaars, langzaam stroomen de kamerwanden vol: hij is verloren in zijn eigen opwinding, zijn verbeelding is ziek van het doorleefde. Zijn reeds zwakke oogen bederft hij bij het slechte kaarslicht. Hij is slim in het ontduiken van de waakzaamheid der ouders. Hij maakt zichzelf kunstmatig wakker, tegen drie uur, als hij allen vast in slaap weet. Zoo is hij tevens vertrouwd geraakt met het morgengrauwen; wat hem steeds als een wondere gebeurtenis voor komt. Hij ziet het licht kleur aannemen. Eerst is het grijs, dan wordt het voller, tot zachtgeel, en hoe lichter de dag wordt tot hoe onbestemder toon deze kleur weer terugkeert. Het leven in een huis vóór de ontwaking der menschen houdt hem hevig bezig. Hij komt uit bed en

loopt op bloote voeten den gang in. Het is spannend in zoo'n stilte te loopen. Tegen de muur staat een kleedenklopper: een ontmoeting wordt dit nu. Als Gustaaf de keukendeur open maakt ligt er alles nog alsof het slaapt - vreemd en niet zooals overdag. Maar het morgenlicht is al iets gloednieuws tusschen al die dingen, die nog geheel de kleur van het donker hebben. Buiten kraait een haan een te luiden kreet in den nog teerera morgen. Gustaaf schrikt tot de werkelijkheid terug en vlucht naar bed. Als zijn moeder hem komt wekken ligt hij heel vast in slaap.

Gustaaf heeft geen vrienden. Wat zou hij ze ook begeeren? Het liefst is hij alleen, hij zwerft steeds alleen om. Hij is nu een magere schrale jongensfiguur geworden met een vreemd hoog hoofd, gebogen neus en een smallen, te stroeven mond. Zijn oogen zijn van een, die zijn eigen leven leeft, stil, afgewend en traag. Soms beginnen zij diep-in te gloeien, de kleur der pupillen wordt

donkerder, zoodat zij een koortsig aanzien krijgen.

Gustaaf blijft voor zijn ouders, die hem het best begrijpen, toch steeds een wonderlijke jongen. Merkwaardig, zij respecteeren den wil, die zich in hem uit, omdat zij zien, dat deze wezenlijk is en bewogen door een groote vitaliteit, welke men niet in dit tengere lichaam gezocht zou hebben. Maar zijn zwakke gezondheid baart hun zorgen. Zij zijn een tijdje met hem op het land gereisd; maar voordat zij naar de stad terug konden keeren, werd Gustaaf door een hevige krankheid overvallen, zoodat zij den winter met hem in het landhuis op de vlakte moeten blijven. Daar ziet Gustaaf, herstellende, het voorjaarsspreekje van de natuur op gaan.

De wind leeft nog door de beukenboomen bij het afscheid. In een rijtuig verlaat Gustaaf met zijn ouders het landhuis. Het kind zit kouwelijk en rillend, maar de gespannen wenkbrau-

wen houden aandacht in, de aandacht van een nieuwe kracht.

In de stad terug is er weer het leven van de stad. Maar anders nu. Gustaaf voelt zich in de stad duidelijker eenzaam. Hij is dan ongelukkig en zijn vrije uren zelfs blijven leeg.

Er zijn wel herinneringen van het land, maar ze worden droevig. Voor het eerst staat in de kinderziel de melancholie groot en open.

Muziek was hem nog een spel, een geluid, dat hij als jongetje in het bosch had beluisterd, toen hij het oor tegen de stammen der boomen legde ‘of het tikte,’ en met de vingers tegen het hout sloeg, om het timbre.

Er is ook een melodie geweest, in het open veld. Hij floot en er kwam, toen hij liep, een wijze, wonderlijk samen met zijn stap en zijn eigen blijheid. Doch het bleef nog een spelletje deze melodie te zingen.

Thans maakt zij hem naar, en ineens huilt hij over zijn boeken. -

...Gustaaf heeft een groot en schitterend concert bijgewoond. Het gewemel verblindde, deze muziek wond zoo wonderlijk op, de bonte en geparfumeerde menschen bewogen geestdriftig in applaus, en een viool, die solo had geklonken, bleef nog langen tijd daarna ijl, rein en extatisch als in het hoog gehangen licht.

Gustaaf heeft gedacht aan een nacht daarginds, aan een bloemperk, waarvan de rozen zachtken bewogen in een manstraal. Diepe en vreemde verbinding der vermoedens. -

Gustaaf bekent thans zijn ouders zijn liefde voor de muziek, en hij komt nu op het stedelijk conservatorium. De literaire studie aan het gymnasium mag hij niet geheel verwaarloozen; maar het is een schijn-arbeid, met behulp van privaatlessen.

Op het conservatorium krijgt hij een

ouden muzikleeraar lief, die ietwat zonderling is, maar vanuit een gul hart mededeelt. De jonge leerling zit met den ouden meester thuis op de sofa in een groote, slecht onderhouden kamer. De meubels zijn verschoten, papieren zwerven over den grond, overal is stof te vermoeden, te duidelijk ontbreekt hier de vrouwelijke hand, die orde brengt. Maar de meester en de leerling zitten bij elkaar en zij praten als kinderen, beiden in een dierbare vertrouwde illusie bijeen, die jeugd en ouderdom vereenigt. De oude man hoort de jeugd graag en hij voelt zich niet beleedigd bij de nieuwe jeugd-idealen, die dikwijls de omverwerping van de zijne beoogen. Gustaaf heeft in zijn geheele leven nog niet zooveel gesproken als in die paar uren bij zijn ouden vriend. Zijn schraal gezicht kleurt van opwinding, en als zijn leermeester hem iets op het klavier voorspeelt met die vrome liefde voor de Meesters, die alleen oude menschen hebben, moet hij zich bedwingen om

hem niet met zijn begeerige handen vast te grijpen, te omarmen. -

Zijn vriend was ook eens componist. Blozend als een knaap haalt hij, met de noodige verontschuldiging, het middelmatige werk - want hij zelf weet, helaas, ook dat het middelmatig is - te voorschijn uit een la vanonder veel papieren; maar Gustaaf is verrukt als hij deze muziek hoort en hij wil haar mee naar huis hebben om ze te copieeren: hij wil ze zelf bezitten. De oude stribbelt tegen, maar geeft ten slotte toe. Wat heeft hij den jongen lief om deze vreugde voor zijn oud, in eigen kunstenaarschap teleurgesteld hart. Voor dezen jongen is het dus wààr, dat die muziek, waarin hij zelf niet meer mag gelooven, mooi is. Eén mensch eindelijk! Waartoe werd zij anders gecomponeerd?

Gustaaf komt met de prachtige copy terug. De oude is ontroerd van de eerbiedige zorgvuldigheid in dit eigenhandig gedane werk. Hij omhelst Gustaaf, -

en tracht het dan onder een grapje vergeten te doen zijn. Als hij den leerling daarop vol vuur hem dit eigen werk hoort voorspelen, glimlacht hij treurig om zijn ijdel plezier.

Tijdens deze lessen is het, dat Gustaaf geanimeerd, een compositie heeft geschreven. De oude leeraar, die het steeds hoopte en verwachtte, is verblijd en gelukkig. Hij wil het werk, een strijkkwartet, dadelijk uitgevoerd hebben. Gustaaf moet eens hooren hoe mooi het zal klinken. Hij zal eenige vrienden gaan bezoeken, die het willen spelen.

Men komt daarop te samen in de groote kamer en de spelers zetten zich voor hun lessenaars.

De melodie, die daar klinkt, kent Gustaaf. Er is een beukenbosch, vlak bij het landhuis op de vlakte, waarin ze geleefd moet hebben. Dadelijk keert alles weer, de diepe geur, de vochtige

donkerte dier boomen, het zonnespel over de purperen bladeren. Droomen verrijzen in ijle omtrekken - maar hoe spoedig is het voorbij.... Gustaaf ontwaakt, hoort het technisch gestuntel, een ongeslaagde klanken-combinatie, die hij nooit zoo bedoeld heeft. De angst overvalt hem, dat alles wordt doodgedrukt door de aangeleerde theorie, de voorgezegde 'wetten' der kunst. Hij moet deze vier geestdriftlooze muzikanten aan zien, die met de plichtmatigheid van scholieren een opgave spelen. De onbewogenheid van hun gezichten bij zijn eigen kwelling maakt hem opstandig. Hij springt toe, onderbreekt bruusk de spelers en terwijl hij dwaze en verbitterde gebaren van drift maakt, roept hij uit:

- Waarom hebt u het mij niet gezegd? Er is niets van mij bij!

Verbaasd kijken allen naar den jongen, die siddert van gekrenktheid. De oude man is nu waarlijk een beetje boos. Maar Gustaaf viert zijn dollen

kop uit, grijpt het manuscript en verscheurt het met hevige rukken. Daarna rent hij verward en trotsch, zonder groet, heen. -

Wanneer Gustaaf thuis komt en terug denkt aan deze scène, rechtvaardigt hij zich, dat ook zijn oude vriend hem verraden heeft. Doch als hij lang wegblijft vindt hij het volgend briefje:

- Ge hebt den ouden man verdriet gedaan. Komt ge niet meer eens naar hem zien?

Gustaaf, verteederd en beschaamd, keert terug en doet zijn best te vergeten. Maar hij blijft in trieste minachting voor zichzelf voortbroeien. Heeft hij wel talent, Gustaaf?

Verscheidene jaren is het conservatorium-onderwijs voortgegaan. De onrust neemt toe. Gustaaf zal binnen kort zijn eind-diploma voor piano gaan halen. Hij zal daartoe de groote a-moll sonate van Schubert spelen, een werk

dat hij niet lief heeft en derhalve niet begrijpt, maar dat hem is toegewezen, daar hij besluiteloos bleek om uit de lijst van stukken een keuze te doen.

Gustaaf voelt zichzelf nog geheel onbekwaam. De vermoeidheid van onverwerkte indrukken, uit een snelle proeftocht door de klavier-literatuur, maakt hem weifelmoedig en slap. Het plichtmatige studeren verhardt tegen ontroeringen. Zijn oude leermeester is met pensioen gegaan: voor hem werkt hij dus niet meer en er blijft slechts een lieve herinnering. Soms ook heeft Gustaaf, het gevoel alsof eigenlijk niemand de muziek begrijpt noch begrepen heeft, maar dit blijven de vage, wat overmoedige aandriften na een diep en hunkerend heimwee naar een eigen muziek, die in een verre, verborgen fantasie leeft en waarvan zich iets liet naar buiten dragen in een vrije en onbespiede natuur, zoodat de even weggedroomde melodie van het beukenbosch, welke hij opschreef en inlaschte in een opgave

voor de compositieles, het strijkkwartet, bij het klinken een kort moment geluk kon beteekenen, doch die dadelijk weer verstarde tot muziek met de vaste wendingen volgens de theorie en de wetten, zooals zij onder de menschen bestaat.

Gustaaf is geen opvallend begaafd leerling; zijn overige leermeesters hebben hem nauwelijks met belangstelling gevolgd. Hij zelf komt meer en meer in die inzinking, welke hem het dagelijksch leven plichtmatig, maar zonder hart doet medeleven. Hij is met de jaren langer uitgegroeid, ietwat gebogen, met den gang van een bijziende, oud met zijn bril, maar scherp en fanatiek in plotselinge, driftige gebaren. Hoe gaarne zou hij gelukkiger wezen en beter! Hij is niet zelfzuchtig, niet stug in dat hunkerende innerlijk, maar het blijft een lange onmachtige kwelling en hij moet het uitlijden: het leven wil nu eenmaal niet sneller gaan met zijn verwerkelijkend gebeuren. En Gustaaf verzet

zich, nerveus krampen de spieren van zijn kaken in verbittering. Hij voelt zich zoo oud en zoo moe als alleen deze smarten-periode der jeugd dit kent. Maar het innerlijke leven wordt dringender. Gustaaf leeft samen met het diepst besef van de mogelijkheid, die hij is, en juist dit maakt al zijn begeerte, al zijn teleurstelling, al zijn twijfel aan eigen kracht uit.

Maar diep-in, onerkend, welt de zekere verwachting op, de eeuwige bron der sterkte.

Eerste dansen

Het is zomer, de eerste dagen van Juli. Gustaaf heeft den vorigen maand zijn einddiploma voor het conservatorium gehaald en is vrij.

Hij ligt in het wonderlijke beukenbosch. De zon is overal door de boomen, er heerscht een lange, warme stilte.

Voor Gustaaf strekt zich een meertje uit. Twee kinderen baden in het lichtende water. Hun lichamen dartelen heerlijk rein en blank in de opperste zonneweelde, een gestoei van licht in licht. Gustaaf ziet strak naar de kinderen en hun spel. Hij hoort den klank van hun gelach, het hooge kindergeluid, waarin het leven nog vol onbevroede rijkdom en wijdte is. Gustaaf, die zich erg moe gevoelt van veel dagen vol trieste nervositeit en spanning, bemerkt hoe jong ook hij is. Hij werpt haastig

zijn kleeuere uit en komt ook in het water. Ongetwijfeld is het vreemd wat hij doet en de kinderen verschrikt het een wijle. Hij is zoo mager en bleek en hoekig met die strakke armen en zijn te lange beenen, dat hij, direct uit het bosch opgesprongen, niet dadelijk als een mensch aandoet. Zijn bril heeft hij zelfs nog opgehouden. De kinderen beginnen te juichen en met water te gooien en Gustaaf, door een heviger leefdriift aangegrepen, maakt de dolste sprongen, en stoot vreemdsortige kreten uit.

De kinderen zijn dadelijk vrienden met dien uitgelaten, kinderlijken, zoo komischen man, die opspringt en onder duikt in het vurige water en wiens oogen zoo goed zijn.

Gustaaf en de kinderen blijven heel lang in het water; en als het later op den middag gaat worden komen de lieve naakte kinderen, gedoken tusschen de warme struiken, bij hun vriend zitten en deze vertelt de dolste fantasieën, de heerlijkste, onmogelijkste verhalen,

alles wat hem zoo maar uit den geest opwelt.

Wat een wondere, rijke dag is dat voor Gustaaf's leven geworden.

Gustaaf voelt zich als uitzinnig in den verrukkelijken zomertijd. De wereld tolt en draait met zijn onstuimige, losgelaten fantasieën. Een wilde wereld vol boschbloemen, bonte heesters, gloeiende kleuren der natuur. Het wild springt op uit het kreupelhout, de vogels baden in het heete, stuivende zand. Overal rankt het welige groen hooger op rondom de hoornen, overal ontspruiten de bloemen.

De ziel brandt hem. Zijn jong enthousiasme schiet op de dingen aan. Overal nieuwe rijkdom, overal nieuwe wonderen. Eindeloos schijnt de dag van het bosch op de vlakte en van de vlakte in het bosch voort.

Als het heete licht is uitgebrand komt de grandiooze nacht. Met bedauwde lippen ligt Gustaaf de sterren te bezien,

het nader komen van die andere wereld, strak, omhoog rijkend, streng en vol serene verwachting. De sterren worden vlammeende lichtjes in het rimpelende meer-water, waarin hij zijn geestdriftige handen afkoelt. Er komt geen eind aan den onuitputtelijken welbron der vreugde.

Gustaaf leeft in een hevigen tijd voort. De jonge kracht wil al zijn rechten op het leven hernemen, die het kind eerst in droomen scheen te zijn voorbijgegaan.

In het laatste licht tusschen werkelijkheid en droom verschijnt het meisje. Maar er is nog de glanzende verstillig, die begeerteloos maakt. Nog weet alleen maagdelijk schuchter de jongensziel van deze eerste aanwezigheid. In een hellicht weitje stond het ganzen-meisje, leunend op een afgesneden boomtak. Gustaaf zag haar, toen hij schooierde langs de wegen, mager als een hongerige, stoffig en met zichzelf in een driftige vreugde alleen.

Hij komt naderbij. Het water spiegelt de zon. Er is een vreemde, onwezenlijke gloed om het goudblonde haar van dit tengere, wachtende kind. De hitte van den zomermiddag stijgt van de velden. Gustaaf, vermoeid, legt zich neer in een beschaduwde grasplek, met het gezicht naar het meisje. Nog dwalen zijn verbeeldingen naar Kinderland: de betooverde prinses! Maar als de schaduwen toevallen en het weiland leeg is, staat Gustaaf op, met een weekheid in zich, die hij niet meer kan benoemen: geluk of verdriet.

Later is Gustaaf in de stad terug. Hij grijpt vooruit en ziet niet om. Hij verblijft temidden van een druk, tot rumoerig opgevoerd werkleven, waarbij mateloos de overvolle beweegdrift zich uitput met de volhardende studie van de muziektheorie, contrapunt en orkestpartituren. Hij leeft geheel op het zelfbesef van zijn jonge kracht. Hij geeft muzieklessen. Wederom een

meisje. Hoe anders, hoe vol werkelijkheid nu. Het is Eva, zijn leerlinge. Wonderlijke openbaring van nauw bekende wenschen! Hij zag haar het eerst in een opera-loge, bij de opvoering van Mozart's 'Figaro' in het stadstheater. Hij zelf zat op een goedkoope, donkere plaats en ontdekte haar in den gloed van het licht, een jong vrouwtje al, in een wit, laag toilet en niet hooggekapt haar à la Française. Het licht herinnerde hem dadelijk iets. Het was er weer, dat weeke, dat hem ontroerdgelukkig zonder einde stemde. Welk een heerlijk liefde-spel liet zich met haar spelen in den geest! - Nu is het ver-alle van de vrije verbeelding opeens vlak bij gekomen en het maakt den argeloos-onvoorzichtigen Gustaaf angstig van schrik. Dit hart heeft zichzelf al spelend gevangen gegeven en hij kan niet meer vluchten. - Hij is gerecommandeerd door zijn ouden vriend, die zelf haar ouders indertijd muzieklessen heeft gegeven. Hij staat in den

ruimen salon en wordt door Eva's moeder aan haar voorgesteld. Eva glimlacht om dien schralen, gebildten jongen met zijn stug, strak gezicht, die een kleur krijgt van verwarring. Zij is een imperieus meisje. Hoog, slank en heel rustig. Zij spreekt met een diepe stem, die de woorden uit laat klinken, zonder innigheid. Gustaaf beziet haar met van ontroering vochtige oogen. Hij spreekt slecht, met een onnatuurlijk droog en hard geluid. Eva zit elegant-evenwichtig in haar fauteuil. Haar lang afhangend halssnoer windt zij langzaam om haar wijsvinger en als zij tegen haar moeder spreekt legt zij, met een grappig spontane meisjesbeweging, haar vingertoppen tegen den mond. Onderwijl denkt zij: hoe oud zou hij wel wezen, die jongen? Twintig?

De noodige afspraken worden gemaakt: iederen. Dinsdagmiddag van vijf tot zes. Vooral niet te veel, meent de moeder, de kinderen van tegenwoordig hebben reeds genoeg aan hun hoofd.

Dien Dinsdagmiddag wordt Gustaaf in den muzieksalon gelaten. Eva is er nog niet en hij gaat zitten. Hij voelt de nervositeit van zijn lichaam. Hij veegt de vochtig beslagen glazen van zijn bril af. De salon is vol van de weeke geur der vrouwenparfums en alles, de schikking der meubelen, de versiering aan de wanden draagt de elegante, doch mondaine smaak der bewoonsters ten pronk. De deur gaat open. Het is Eva. Zij begroet hem kalm, volmaakt correct, maar neemt zijn aarzelend ter begroeting uitgestoken hand niet. Gustaaf volgt met hevige oogen die ranke rustige gestalte, die zichzelf met een blik liefkoost als zij den spiegel voorbijgaat, op weg naar de vleugelpiano. Gustaaf voelt bij dien glimlach het bloed naar zijn hoofd stijgen. Hij tracht in volmaakte zelfbeheersching zijn les te beginnen, maar het worden de pedante gebaren van een drogen, overdreven muziekmeester en Eva voelt zich gepiqueerd: wat verbeeldt die jongen zich wel? Maar zij

is te hooghartig en te ironisch om niet dan rustig en plichtmatig te doen wat hij haar zegt. Gustaaf, die langzamerhand zijn aandacht herwint, moet bekennen, dat hij op een belachelijke wijze de fouten vergroot, die zij maakt en dat zij werkelijk heel goed onderlegd is. En aarzelend vraagt hij haar naar haar vroegeren leermeester. Komt een naam, die klinkt als een klok. Gustaaf zwijgt, voelt de opzet. En het afscheid bij dezen eersten les geschiedt met de onberispelijke en zakelijke gebaren van mensen, die zich tusschen elkaar volkomen hun afstand bewust zijn.

Gustaaf komt met een gloeiend hoofd thuis. Mijn God, dit was het dus?

Welk een verwachtingvolle dagen waren er tusschen het eerste en dit weerzien! Gustaaf heeft die dagen overvol van ijver verleeft. Hij wist heelemaal niet hoe hij deze lessen moest inrichten, maar de zekerheid, dat het heerlijk zou wezen, was hem reeds ge-

noeg. Dit is het dus! De jeugd *bloeit* in de hoopvolle verwachtingen. Het klinkt nu als een kreet van spijt, maar de jonge ziel van Gustaaf kan zich niet losmaken. Het houdt hem te wonderlijk bewogen met gevoelens zonder weet van zichzelf. Wat is het aan dit meisje? Soms herinnert iets in Eva hem aan de superioriteit, die hij kent van een. Madonna-beeltenis, een plaatje, dat aan zijn kamerwand hangt en dat hij zeer lief heeft. Het is een volmaakt rustig gelaat met gesloten oogleden; het is de bloei van een ziel, die aan dit ovaal haar omtrek heeft gevonden. Doch vooral heeft hem de onbevange hoogheid in de deemoed dier houding bewonderend verrukt. Vreemde samenspel: Eva, dit elegante moderne meisje, uit toch zoon geheel andere sfeer stammend. -

Gustaaf, na dezen eersten les, dringt zich op, dat het alles verbeelding is, maar in zijn denken blijft dit meisje - en, ondanks alles, een verrukkelijk her-

denken. Deze ziel is nog niet moe gespeeld!

De muzieklessen worden voortgezet. In de gewoonte herwint Gustaaf steeds meer zijn evenwicht tegenover zijn leerlinge. Maar de gansche houding van Eva laat hem niet toe den schroom te overwinnen om buiten den plichtmatigen gesprektoon te treden. Hij voelt zich bereid tot een dwaasheid, indien dit maar aanleiding tot een bevrijding van dezen druk mocht wezen. Maar hij vermog niets anders dan zoo stijf mogelijk de thee aan te nemen, die een bediende hun gedurende de korte rustpoos komt serveeren.

Op een ochtend treedt hij binnen en treft Eva in een vroolijk en heel ongedwongen gesprek met haar neef, een jong cavalerie-officier, getailleerd, slank, een blageur. De wijze, waarop deze jonge man zijn verder bijzijn negeert, doet hem nadrukkelijk beseffen, dat hij hier als ‘maar de muziekmeester’

wordt beschouwd. Behalve een innige gekrenktheid voelt Gustaaf een bittere jaloezie. Dit vrije meisjeslachen, de speelsche gratie van een kleine, duidelijke flirt - die voor een ander is, heeft hem hevig gewond; en als de jonge luitenant vertrokken is, moet Gustaaf zijn eigen opgekroptheid lucht geven door kwasionverschillig een paar felle harde akkoorden op de piano aan te slaan. Eva, die juist haar muziekboek heeft opengezet, ziet hem koel aan. Gustaaf begint met een donker gezicht den les. De kleine lenige handen van Eva bespelen de toetsen alsof zij ze streelt; zij komen schielijk, met licht geaccentueerde sprongen, en bewegen, glijdend, weer terug. Gustaaf, afgetrokken, ziet ten slotte alleen deze handen. Deze handen beginnen apart voor hem te leven, hij hoort niet meer het spel, de muziek noch de voordracht, hij zit maar te kijken, strak en onbewegelijk. Als het stuk uit is liggen de handen daar week ingezakt en volmaakt rustig op de toetsen.

In een dunne blauwe ader op den handrug klopt het bloed. Het blijft stil. Beiden zwijgen. De stilte krijgt iets beklemmends, zoo lang duurt zij. Eva heeft haar gezicht licht voorovergebogen als denkt zij nog aan het verklanken dier muziek. Gustaaf voelt de duizend verwarringen, die boven komen en hem de ademhaling zwaar doen gaan. Maar met een ruk herwint hij zijn zelfbeheersching. Eva, die haar gezicht opricht, ziet den geprikkelden fellen blik achter de brillenglazen. Deze twee jonge menschen, in een plotselinge onbekende stilte alleen, hebben ieder voor zich teruggehuiverd voor een vreemde aandoening, die hen als een mysterie bedwong en verschrikte. De lippen van Eva zijn open, die van Gustaaf vast en droog Lesamen geklemd. En dan snel, als een vlucht, komen de beide jonge menschen tot zichzelf: het is het uur van den les; waarom wordt er geen muziek gemaakt? En in verwarring worden er weer etudes gespeeld en

Gustaaf voelt zich opnieuw de muziekonderwijzer.

Als Gustaaf somber is heengegaan en Eva zich alleen weet, verbreekt zij den banharer gevoelens; en in meisjes-achtige jolijt werpt zij zich ruggelings op de sofa en lacht, lacht -. Het is tè banaal om met je muziekmeester te gaan flirten.

Dien avond loopt Gustaaf nog laat in het herfstige park rond. Twee meisjes van de lichtere kant des levens, lieve, kleine dingen, met een snoezige charme, komen hem opzij. Zij halen den stuggen, grooten, stillen jongen aan. Gustaaf zit onwezenlijk met hen op een bank. Hij denkt niet en weet niet. De kleine hand van een meisje drukt tegen zijn wang, en hij grijpt ze en begint te huilen. De meisjes lachen en troosten hem. Eén haalt een half gesmolten fondant uit haar rokzak. Gustaaf glimlacht door zijn tranen heen. De meisjes vragen of hij mee naar huis gaat: een lief goeden

nacht? Gustaaf ziet haar star aan. Een der meisjes lacht schel en maakt een gemeen gebaar. Gustaaf rukt zich los en verdwijnt haastig in het donker.

Zon achter den heuvel

Gustaaf heeft lang in bed gelegen. Nu schuift hij de raamgordijnen weg. Waarom schijnt de zon toch zoo heerlijk? Gustaaf schudt zich, wast zich wild, lustig aan het koude water, en kleedt zich vlug. Er is muziek in hem. Vreemd, het komt telkens weer. Dit is een thema uit een symphonie van Beethoven. Hij neuriet het vervolg mee, van alle kanten voegen zich stemmen bij, totdat in den geest een heel orkest klinkt. Gustaaf zoekt onder zijn boeken en vindt de partituur van deze symphonie.

Hij legt haar open voor zich en zingt, zichzelf met handgebaren begeleidend. En opeens komt het weer over hem: zoo eens een eigen werk dirigeeren! Maar heeft hij wel eigen werk? Het kwartet is verscheurd. Maar dat is geen eigen werk. Doch dat symphonie-fragment! Welk een stoutmoedige ge-

dachte: een symphonie te schrijven, een klein heelal te scheppen, een heerlijk rijk en ruim werk als van Beethoven. De tegenwoordige mensen kunnen geen muziek meer scheppen. De groote gedachten zijn er niet meer, de thema's dragen geen groote zielen meer. Wie scheidt er een Eroica-melodie als van Beethoven, de levenskracht-drager van een héélen mensch? Analytische armoede van heden ten dage. Geen adem, geen kracht, geen idealisme.

Gustaaf mediteert verder. Geen liefde! Ja, geen *geloof* stuwt meer de ware scheppingsdrang. Zelfs de liefde ligt psychologisch verklaard op de snijtafels van professoren. Welk een tijd!

De ziel van Gustaaf is in opstand. Heeft hij genoeg liefde om het alles uit zijn innerlijk te kunnen geven? Is dit innerlijk rijk genoeg, deze kleine kosmos met zijn talrijke spiegels voor de zuivere beelden van het heelal? Dit innerlijk is tenminste vrij. Het leerde beminnen en vrij laten. Eva is

voor de zomermaanden met haar moeder naar het buitenland afgereisd, deze banden o, zij waren reeds los - zijn thans geheel verbroken. Nu arbeiden! De dag is heerlijk, de zon is rijk.

Zie de blauwe, oneindige lucht. -

Gustaaf zit in den vensterbank, warm en slaperig van een middag ingespannen arbeid, het hoofd tegen het kozijn gesteund. Het hout is gloeiend van de brandende zon, maar het rusten doet goed. Hij voelt het zonlicht op zijn handen, op zijn knieën. Zijn droomerige, vrij gelaten gedachten dwalen om, herinneren zich, verwijlen hier en daar. Hij gaat den wintertijd door, tot het vertrek van Eva. Straks zal ook hij vertrekken. Naar de vlakte, naar het landhuis, naar het beukenbosch. O, de hevige vreugde vrij te zijn! Er verzamelden zich groate krachten voor het komende, geluk brengende werk. Er bereidde zich in lange, niet te naderen stilten de zuivere overgave aan het lang-

zaam wordende voor. Gustaaf is zich daarvan heerlijk bewust en het houdt hem levendig en blij. In roerige verwachtingen leeft de nog ongeboren symphonie in hem die zijn gansche ziel vervult, zijn gansche wil bepaalt. De drift om te beginnen houdt hem bezig en toch voelt hij: eerst daar, op de vlakte, bij het landhuis, in het beukenbosch, waar in het licht de melodieën atmosferisch zijn beleefd, waar alle klanken in den geur en de wijde leven, zal deze symphonie het volkomen hemelbeeld van zijn innerlijk kunnen gaan worden. Gustaaf beseft het innig en rustig: nu eerst begint het bestaan doel en wezen te krijgen. Niet om die paar vrij behoorlijk betaalde pianolessen aan meisjes uit den gegoeden stand, die een aanvang van een ‘carrière’ beduiden, leeft hij, maar om den drang van zijn innerlijk te volgen en het groote werk, dat hij in zich voelt met al zijn krachten te geven. En als het mislukt? O, dan.... Maar de zekerheid vergist zich *nooit!*

Bij het opruimen van eenige papieren vindt Gustaaf een kleine strand-foto van Eva. Hij heeft ze zien liggen en toen stil weggenomen, het ding werd toch als verloren beschouwd. Hij bekijkt ze strak. Daarna legt hij het in de partituur van Beethoven, bergt alles in zijn reisvaardig gepakte koffer en steekt de sleutel in zijn zak. Hij loopt het tuintje door naar zijn buurvriendinnetje, een klein, mank meisje, dat hij spelenderwijs wat piano heeft geleerd, uit gulhartigheid en ambitie, en hij komt haar nog even goeden dag zeggen. Het kind heeft twee jonge katten op haar armen en ontvangt hem met blij gelach. Zij is zoo lieflijk, maar die lach maakt haar gezicht goed. Gustaaf neemt de katten van haar over, die dadelijk uit zijn armen springen en zich naar buiten haasten.

- Gaat u weg, mijnheer Gustaaf?

Het meisje ziet hem een beetje verdrietig aan.

Gustaaf lacht vroolijk. De ongewone

zonnigheid van zijn wezen moet ook het meisje wel treffen.

- Ik kom weer terug, zegt hij bemoedigend.

- Ja, knikt het stil geworden kind nadenkelijk.

Gustaaf neemt snel even haar beide handjes in de zijne, een lichte, vriendelijke druk en een adieu. - Gustaaf is al weer bij de toekomst.

Gustaaf komt in den nacht op het landhuis aan. Lichte, jeugd-frissche ideeën hebben hem op reis vergezeld. O, het heerlijk, fantastisch genot van het ontwikkelen van denkbeelden, het spel met boeiende invallen, de spanning op het zich vormende, de verrassingen, alles wat een eenmaal bewogen ziel bewegend houdt. Gustaaf heeft van den geheelen spoorreis niets geweten en hij herinnert zich eerst als hij het station hoort afroepen waar hij uit moet stappen.

Het is al donker, en te voet vervolgt

Gustaaf zijn weg. Hij kent geen moeheid en het is heerlijk te loopen en te bewegen. Intusschen vormt en fantaseert de geest voort. Maar als hij voor het landhuis staat treft hij alles dicht; want niemand werd gewaarschuwd. Zijn ouders, die met hem mee zouden gaan, komen eerst later uit de stad; doch Gustaaf kon zijn ongeduld niet langer bedwingen. Bovendien trok hem den reis in eenzaamheid aan.

Nu loopt hij rond het dichte huis en is genoodzaakt een ouden opzichter, die op een kwartier afstand woont, uit zijn bed te halen. De man volgt, brommend, met een lantaarn en sluit de deur open. Gustaaf is met een kaars alleen in het muffige huis. De kamerlamp kan bij gebrek aan petroleum niet branden en de lantaarn heeft de opzichter voor den terugweg nodig. Maar Gustaaf is vroolijk en het alleen zijn doet hem deugd. Hij begint bedrijvig alle vensters van het met blinden afgesloten huis open te gooien. De verroeste oude

scharnieren knarsen scherp. Maar Gustaaf ademt begeerig de boschlucht in, die binnenkomt. De nacht is vochtig en het loof der boomen riekt sterk en klaar. Gustaaf leunt uit het venster van de slaapkamer. Hij ligt lang de stilte van den laten nacht te beluisteren en daartusschen door zingen de eigen muzikale gedachten, een eindelooze vloed van melodieën, dien hij vrij laat en geniet, onbedwongen nog en onberoerd. - Dan herwint Gustaaf de aandacht voor zijn omgeving, ontpakt het allernodigste en slaapt tevreden in op een hard bed, in een reisdeken gerold.

De dag heeft geheel het aanzien van een reusachtige zon, die opgaat. Gustaaf is uit den langen stadsnacht in de natuur terug ontwaakt. Het licht verblindt en schittert tot groote sterren in alle dauwdroppen aan de boomen; de frissche, sterke morgengeur, stijgend van het bosch, van de vlakte, omwelt Gustaaf.

Het leven, dit waarlijke leven wordt kalm en schoon. Gustaaf gevoelt een ongekend fysiek welbehagen, een sterke, strakke rust. Sinds de eerste ochtendvroegte staat het raam van zijn slaapkamer wijd open. Gustaaf is wonderlijk ontroerd opgestaan, het was nog donker toen hij ontwaakte, maar hij wil er bij zijn als het wonder gebeurt. Twee uur lang heeft hij op de knieën gelegen, met een hevig kloppend hart. In dezen tijd tusschen licht en donker zijn een gansche reeks van herinneringen, tot bekentenissen geworden, kaleidoscopisch-snel aan hem voorbij gegaan. De vreemde schemer van een moeilijken, bewogen winter. Als van orgeltonen, die door de ruimte wegdwalen: menschen, gezichten, gebaren, melancholie om een meisjeslach, het kristallen timbre van een aangestooten glas, de herinnering aan zon in bloemen op een vensterbank en een hoog en kwijnend avondlicht langs het goudleeren behang van een woonkamer, de vlekke

figuren op een Oostersch tapijt: de kleine buitenwerkelijkheden van wat dezen winter aan werkelijkheden zoo verwarrend, vaag en ver maakte. - Eenzelvige natuur, heeft Gustaaf ondanks het 'carrière'-besef, zich maar weinig in het maatschappelijk leven van de groote stad aangesloten. In zijn conservatorium-jaren werd hij wel door kennissen in de kringen der welgestelde muziekdilettanten gebracht, die de muziek onderhouden en kweeken in hun kleine, vriendelijke salons en er de jonge musici in kennis brengen met directeuren van concert- en theaterondernemingen, maar Gustaaf zat meestal stug alleen, zich verscholen voelend achter den rug van een lieve jonge vrouw, met een beetje zinnelijkheid haar parfums en haar bloote schouders genietend. De dilettanten-muziek heeft hem spoedig verveeld en de lange onbeduidende avonden prikkelden zijn gauw vermoeibare zenuwen. Hij sprak zelden en werd in een debat spoedig

driftig. Na een paar invitaties aangenomen te hebben bleef hij weg. Hij liep dan door de straten, naar buiten, waar de maan koel aan den hemel kon zien en de vochtige landgeuren bevrijdend inademen. Soms bezocht hij ook het theater. Hij was in die tijden erg ontvankelijk voor wat weelde en licht en verwachtingvol geanimeerde mensen. Eerst veel later hoorde hij de slechte muziek. Maar wanneer zijn heimwee kon wegdwalen en zich muziek verbeelden, die van de sterren scheen te komen, hooger, hooger, achter dien diamanten lichtkroon vol betooveringen, werd het wel van een grenzenloze heerlijkheid. Met een ziel vol droomen kwam hij huiswaarts, om in de stilte met een bemind boek dit ontroerde gevoel nog wat te rekken tot een soort geestelijken slaapwandeling. - Toch leefde het gemoed van Gustaaf nooit waarlijk temidden van het stadsleven, het bleven slechts verheffingen, aanmaningen tot een beter zijn en deden het verlangen.

naar een oneindige eenzaamheid meer en meer groeien.

- Nu is hij hier. De rijke zomerdagen gaan weldra bloeien. Gustaaf staat op uit zijn geknielde houding. Wonderlijk zeker voelt de vrucht van zijn ziel. - Met beide armen mocht hij den dag aanvatten. Hij is jegens de zon, die opkomt, één toegewijd en ontvangend gebaar.

Een vriend bezoekt Gustaaf. De symphonie is gereed gekomen. De partituur ligt in één gerold op den vleugel. Gustaaf staat bleek en bedwongen tegen het instrument geleund, hij glimlacht zwak; zijn vingers laat hij achteloos over de toetsen gaan, met speelsche grepen.

- Er is alles in wat je vanuit dit venster kunt zien, en nog veel meer. De koekoek, die als een huisklok begon te slaan toen het lente werd - ik hoorde hem als ziek kind, - och, daar weet je niet van, dat weten alleen zij, die met mij samen hebben geleefd....
Wie

zijn dat? Doet er niet toe. Deze symphonie is voor allen en niemand. Zij is nog *mijn* bezit. Als dit werk nog niet tot de menschen gaat ligt het daaraan. Later zal ik geheel voor anderen schrijven. De menschen zullen ook niet begrijpen waarom het laatste deel zoo vertwijfeld aanvangt met een Danteskhevige smartelijkheid: ik ben het alleen geweest, die de zon achter den heuvel heeft zien ondergaan. Och, ik leg dit werk neer als afgesneden bloemen aan het voetstuk van Pompejus. -

De vriend heeft ondertusschen in de partituur gebladerd, een manuscript vol roode toevoegingen. Gustaaf begint zachtjes den aanvang op het klavier te spelen. De vriend gaat geruischloos zitten en luistert. Het is het lied van de jeugd - en geen einde. De zwerver is verliefd op de natuur, en de smart er in is die van het heimwee en de ironie van het nog niet vrij gevochten leven.

De vriend moet glimlachen als hij de

begravenis van Pan hoort; want de dichter gelooft er zelf niet aan.

Gustaaf en zijn vriend zien elkaar in de oogen. Zij hebben elkaar begrepen:

- Het slotdeel der symphonie zal eerst bestaansreden krijgen door het werk, dat volgt. Maar laat men leven bij wat *is*.

Dit is de eerste mensch aan wien Gustaaf het werk heeft meegedeeld. Hij en zijn vriend blijven den verderen dag bij elkaar. Zij spreken weinig, en Gustaaf, die bleek en moe ziet, ligt ineen gebogen in een hoek van den divan.

De avond komt. De ramen staan open. Gustaaf heeft een wijnflesch op tafel gezet, maar zij wordt nog niet aangebroken.

Alles is stil. Het begint een later uur te worden. De maan beschijnt overvloedig de eenzame vlakte. Al het vocht wordt tot duizend lichten en kleine sterren spatten in het waaien van een luwen wind. Gustaaf is in slaap gevallen. De

lucht werd langzamerhand vol geluiden van een koorts. De ademhaling gaat onrustig. De vriend ontsteekt voorzichtig een kandelaber en bestaart met moede oogen de schaduwen, welke het flakkerende licht rondom de slapende figuur werpt. Als het tegen middernacht is geworden wekt hij Gustaaf. - Gustaaf wankelt, geheel dof van geest. Er is een onverzettelijke wil tot slapen in hem, en de vriend moet hem, ondersteunend, naar bed brengen. Hoe moe is Gustaaf, nu hij het werk gedaan heeft!

-

De vriend dwaalt nog langen tijd buiten rond. De wereld lijkt als gestorven: zoo stil heeft hij haar hart nog nimmer gehoord. Het is hem vreemd en toch vreugdigs te moede. De muziek heeft een warmen stroom in hem ontketend en hoewel zij buiten het heden is teruggezonden werken en leven de eenmaal gewekte rythmen voort. Is het door deze rythmen, dat hem het hart der wereld zoo nabij is?

Dien nacht wordt Gustaaf ziek. Hevige koorts overvallen hem. Het is alsof de jeugdkracht van dit lichaam heeft uitgewoed in de bovenmatige schepping van de ziel. De vriend en de ouders blijven aan het ziekbed; maar Gustaaf heeft geen aandacht voor hen, rolt zich in zijn dekens om en om, klaagt over vuur in zijn hoofd, in zijn oogen. Hij is van een verwoede rusteloosheid. De magere handen worden als doorschijnend van de koorts. De ouders zijn verdrietig om het ongeriefelijke van dit verblijf voor een zieke; maar de dokter verbiedt elk vervoer; en om beurten waakt men. Gustaaf ligt negen dagen zonder bewustzijn; soms geheel star, de smalle mond strak en ingevallen als van een doodenmasker; rond de oogen branden diepe donkerten. Na negen dagen ontwaakt Gustaaf des morgens vroeg. Hij wil haastig uit bed springen, maar men wikkelt hem weer in zijn dekens. Hij protesteert, maar het doet hem goed verzorgd te worden.

Met een van zijn zwakke handen streelt hij glimlachend de hand van zijn moedertje. Zijn blikken zijn zacht en vermoeid geworden. Eenige dagen later herinnert hij zich de symphonie. Als men hem de partituur op bed brengt, bladert hij er in. Hij voelt zijn hart kloppen, hoewel hij zijn aandoening verbergt. Doch terwijl zijn handen uiterlijke bewegingen maken, de vingers over het notenschrift gaan en dit manuscript bevoelen, dat zulk een werkelijkheid lijkt, zweeft zijn geest in een vreemden droom, waarvan alleen zijn vriend iets in zijn oogera vermag te herkennen.

Deze begrijpt wat er in Gustaaf omgaat, terwijl de anderen zien hoe hij een paar vouwen uit de bladzijden strijkt. Hij begrijpt, dat nu het moment, het zekere en noodlottige moment gekomen is, dat het geluk van dit werk, dat hij eens zoo overmoedig mateloos met de gansche kracht van zijn wezen geschapen had, zal worden aangetast en hem niets meer zal zijn. Maar hij

kan niet weten hoe voor Gustaaf deze muziek, die zij samen eens de opening tot nieuwe werken waanden en die hij in dit moment, de smart ontvluchtend, als duizelig van zich stoot, het kwelbeeld van zichzelf geworden is: de uitzinnige danser, die zingt en zingt, met waaierende gebaren wijzend, dol als een mensch, die de planten opeens ziet uitschieten tot reusachtige struiken met vingerbladen, terwijl de zon razend achter den top van een heuvel rondcirkelt: Sint Veit....

Dan overkomt Gustaaf die andere aandoening der 'gezondheid,' die machtiger is dan het gekwelde zelf, de oneindige wellust van den genezene om het lichaam weer te voelen en het bloed weer te hooren aanbruischen door de aderen en hij valt ten slotte in een hevigen, langdurigen en bevrijdenden slaap.

Aan den vriend:

Hoe anders is mijn leven thans geworden....

Ik zoek den geest van een mensch, die door leed zijn vervolmaking bewerkstelligde. Ik vind dit belangrijker dan al mijn muziek, en inderdaad, sinds een jaar is mijn klavier niets meer dan een stoffig en gesloten meubel in mijn woonvertrek. Waartoe componeeren als componeeren geen noodwendigheid meer is, waartoe een noot schrijven, die niet geheel waar zal zijn? Ik ben de muziek vergeten sinds mijn symphonie, die ik op het landhuis schreef en rythmen zijn mij enkel nog visioenen als van danseressen in een Grieksche wereld vol Arcadische morgenstemmingen. Maar woorden zijn doordringender en beter dan noten. In Dostojewsky vond ik dien ik zocht, een nieuwen aanvang en er is geen grooter geluk dan deze wilde boeken waarin soms de wereld als een groot organisch geheel schijnt rond te draaien in één enkele kamer. Het zijn dan ellendige menschen, maar zich bewegend als door de constellatie der sterren.

O, en mijn armoede is zielig - en zetelt in de ziel. Pan, den grooten Pan ken ik niet; niemand kent hem dan door het wilde, bruisende gemoed, hetwelk de faunen als bloemen doet opschieten ten dans door een wereld vol verrukkelijke blauwe dronkenmakende aether! Neen, ik ken de muziek niet meer. Ik heb Pan niet kunnen laten dansen in mijn symphonie en de liefde heeft slechts duizend klachten uitgeschreid. De wereld is naïef; maar ik ben het niet; - door leed? Wat heb *ik* geleden? Alleen armoede des gemoeds. En hoe zie ik er uit: oogen als hollen achter blind blinkende brillenglazen, een proponent in de theologie, niet waar? - O, hoe gaarne zou ik nog tot den lichten dans der sferen opgaan; en hoe gewillig zou ik mijn zieleheil nog verkoopen voor.... één liefdebrief! Maar mijn God, laat ik mijzelf niet langer kwellen, laat ik geen beschuldigingen tegen mij uitspreken, die slechts geveinsde bekentenissen zijn. Een liefde-

brief, welk een dwaasheid. Is er niet in iederen frisschen morgen een grootere zon dan in dit walmend nachtpitje der liefde, die slechts in groote uitroepen huichelt om den lust der zinnen? Ik heb mijn bestaan ingebouwd en moet met een hard oordeel tegenover de dingen staan om geen weerlooze te blijven. In den geest valt een grootere kosmos op te bouwen dan in dit leven.

En toch - ik kàn dit leven nog niet vergeten.

Tweede gedeelte

Bergtochten

*Half danser, half vogel: metaphysicus
(naar Nietzsche)*

Een latere tijd -....

De dag ging in rijke dingen voorbij. Tegen den avond groeide de schoone besef van 'de wereld en ik.'

Gustaaf loopt op den bergweg, en de avond komt langzaam nader. Of hij gelukkig is? - Wat is geluk? zou de wedervraag luiden. Het interesseert hem thans niet. Hij ziet neer op de kleine dorpjes, verzinkend in den mist van den dauw, waardoorheen het roode licht een geweven glans spreidt. Tegen de hellingen liggen de landschappen koel en groen. Het geruisch van water nadert door de vallei; - Gustaaf fluit zachtjes een van zijn landloopersmelodieën: 'Wat

is de wereld waard? Zij is schoon!’ Gustaaf denkt aan deze melodie: zij is uit de eerste symphonie. Hij heeft er berichten over gekregen uit het andere land. Zij is zoo juist uitgevoerd en door het publiek koel opgenomen. Men heeft zich geërgerd aan haar onbeschaamde z.g. banaliteit en ze ‘schooiersmuziek’ genoemd. Gustaaf moet glimlachen: deze muziek is niet geleerd genoeg gecomponeerd. Alleen het probleem interesseert den muzikkenner nog. Men weet niet meer af van een onbezorgde muziek. Ha, de landloopers mogen mij groeten: kameraad! En mijn 2de symphonie zal het nog erger maken dan mijn eerste.

Er bestaat n.l. sedert eenigen tijd een tweede. Zij is in enkele nachten gereed gekomen, neergeschreven bij een kaarslicht, in een berghut. Het is deze symphonie, waar het leven en de dood op het rythme van een visioenairen Middeleeuwschen marsch door trekken, waarin kinderlijk-geloovige menschen zijn opgestaan, die het van en naar den

hemel hebben geroepen, dat alle leven onaantastbaar is en 'de stof na korte rust zal herwekt worden.' Gustaaf denkt aan de knielende eenvoud, die zulk een moed heeft bezeten om te gelooven....

- De wereld bevalt mij steeds beter, heeft hij vanuit een innige verheugenis aan zijn vriend geschreven. Ik begin thans iets te begrijpen van de opgewekte vroomheid, waarmede de oude mystici zich der natuur, haar lucht en haar bloemen verwant gevoelden en aan al het natuurleven een eigen taal toe dachten. Waarlijk, het is heerlijk hier te leven en te werken. Vanmorgen stond ik naast een jongen verwaarloosden man, die op zijn buik tusschen de bloeiende meidoornstruiken lag en naar de vlinders en kevers keek en hardop lachte, omdat de bloemen open gingen. Hij is een dwaas; zoo heet hij hier; doch hij spotte, omdat de menschen dan maar steeds een teeken van God wenschten om te gelooven en zij zelf en de

gansche natuur een teeken van God zijn. Dit is waarlijk zulk een eenvoudige waarheid, dat zij alleen aan een dwaas kan invallen. Nu, wat weet een dwaas van de wereld? Wat is zij waard? Is zij schoon?

- De wereld bevalt mij steeds beter. Ik loop lang en veel, en ik haal ruim en rustig adem. Aan mijn schrijftafel kom ik alleen als een boer in zijn schuur: om mijn schetsen in vorm te brengen. Ik 'roof' mijn ideeën uit de vrije lucht. Het wandelen en zwerven is heerlijk voor het geestesleven. Zelfs geestelijke ongesteldheden wijken door een marsch in de bergen.

- Eén vraag leg ik mij nog voor: Zou zich eens in mij het liefderijke hart van den wijze kunnen vervullen, dat spreekt: al het geschapene komt voort, en hij weigert het niet? Het zou mij wonderlijk te moede zijn als ik hierdoor het uiterlijk van een gelukkig mensch herwon. - Maar wellicht moet mijn tijd nog komen.

Waarlijk, Gustaaf erkent dat hij het leven en het zijnde open aanneemt. Hij wil den enkelen jongen kunstenaars, die met hem spreken, die hun jeugdige philippica's tegen dit en tegen dat slingeren, en de wereld reeds volkomen uit de boeken zeggen begrepen te hebben, niet meer de weemoedig-ironische vraag voorleggen: Lééft gij waarlijk? - Hij erkent dat het het recht van de jeugd is gelijk te hebben en alles te weten. Het is een goddelijk recht, omdat het de adelaarsvleugels van den moed nog draagt en de oprechte dwaasheden tot het zout des levens behooren. Het enkele handgebaar van zoo'n jongen man kan hem doen zwijgen; en in dit zwijgen is alles erkend. Hij wil zichzelf ook geen verdrietige vragen meer voorleggen: waarom heb je zóó gehandeld en niet anders?

Gustaaf vervolgt zijn zwerftochten door de natuur. 's Morgens als de zon als een brand over de gloeiende bergen is, tot des nachts, als de bliksemgloed

van een verwijderd licht tegen den donkeren hemel afstraalt en alle toppen strak en rustig staan.

Soms ligt hij met het heerlijk-onbevangen landloopersgevoel van weleer op een bergweide, waar hij ergens een verborgen bronnetje heeft hoorera murmelen. Uren ligt hij te luisteren naar dit geluid als van kristal, gelukkig met dit luisteren alleen, waarin hem de wonderen der wereld worden opengedaan.

Op een morgen vroeg is Gustaaf door het kreupelhout komen looper. De nevels omhullen alle vergezicht en de zon, schitterend in de vochtige bladeren, breekt hier en daar door. Maar het is heerlijk vroeg, en het leven toont nog nauw ontwaakt. Gustaafs stappen kraken op de afgevallen takken. En opeens komt er zulk een wonderlijke ontroering. Gustaaf heeft eenigen tijd nagedacht hoe juist de rust aan de dingen hun hemelsche natuur uitmaakt en met het bewogene ook het bewuste ontbreekt,

een staat zooals in het oer-begin. En dan legt Gustaaf zich de vraag voor: Wie nu zal gemeenzaam zijn met de kracht, die de hoogte der bergen, de diepte der afgronden, de beweging der viervoeters, de vlucht der vogels, het licht en de wereld schiep? - En zie, de hemel is verhelderd. Door den fijnen nevel nadert een gestalte; hij komt over de hoogste hoogten; rijp en sneeuw overschrijdt hij, en laat geen spoor achter; door zonneglans beschenen werpt hij geen schaduw. Hij komt door den wind over bergen en stroomen. -

Gustaaf doorvoelt de magische macht van dit droombeeld, dat weer snel is geweken. Deze gestalte kwam als een helle klaarte in eigen gedachten-onrust. Zij is over de rust der wolken, wateren planten, dieren en boomera gegaan. Gustaaf begrijpt het verband tusschen deze verschijning en zijn vraag over de menschen en het leven. Zoo moet zijn houding zijn, dat hij de lichtheid van het onstoffelijke herwint. Het valt

gaarne te erkennen; maar dit worden lijkt boven menschenkrachten. En toch blijft er een heimelijke stem in hem wakker, waarschuwend: Op, Gustaaf, maak u op. Gij zijt het. De natuur schreeuwt naar haar verlosser onder de menschen. Zij wil diepe, diepe werkelijkheid worden, zij wil *bewust geworden zijn*. Wees de verwekker van dit onbezielde leven. - Gustaaf staat stil en strak. Hij begrijpt niet welk een innerlijke macht in hem groeit op dit oogenblik. Maar hij vóélt wat deze sterkte beduidt, hij voelt dat hij het 'klinkende wil' mag noemen.

- Uit dezen vreemden, wondervollen morgen, waarin hij het werkelijke niet meer van het onwerkelijke vermag te bepalen keert Gustaaf in diepen aandacht terug. Voor zijn lichtende oogen komt de gansche jeugd weer. Daar is de kleine, dolende jongen, die zijn oor met gespannen luisteren tegen de stam der boomen drukte om het groeien van het hout te hooren, en aan het verschillend

resonneeren der vioolsnaren het houttimbre der instrumenten opmerkte. Daar is de geweldige, vernietigende en verwekkende zon geweest in dat meertje bij het beukenbosch der droomen, waarin zijn bad hem tot een wondere gebeurtenis werd. Gustaaf, in de welbron der ontroering, voelt, dat dit zijn eenige en onophoudelijke 'krankheid' is geweest: het oneindig verlangen der ziel naar den Hemel. Door alles heen heeft ze voortgeleefd; eindigen zal ze eerst als de groote bereiking daar is, als de aarde zuiver de spiegel des Hemels geworden is. Door zulk een wereld zal de gestalte schrijden, die tot in de Hemelpoort doordringt. -

Maar Gustaaf verkeert nog in onklare en verwarde bewogenheid. Is het *zijn* hart, daarin de wijde liefde gekweekt werd; is hij het door wien de natuur, de heelalskracht zich een mond, een stem heeft geschapen om zichzelf te verlossen? Als Gustaaf zich de laatste, diepste gedachte van Beethoven

herinnert, die in zijn schets gebleven tiende symphonie de antieke en de nieuwe wereld wilde te samenscheppen tot de eeuwige, een geweldige gedachte, die haar beelding zou vinden in een Bacchusfeest, een vroom gezang in den ouden toonaard, een 'cantique ecclésiastique', en een slotdeel zonder woorden nog, begrijpt hij: niet zoo. Niet om de werelden gaat het, maar om den mensch, uit deze werelden gegroeid het groote heeal-gemeenzaam kloppend hart der eeuwige liefde.

....Gustaaf gaat in de diepste wijding rond. Op deze spanning staat thans zijn leven: Eén kreet der natuur - en het is geboren. Gustaaf wil vlijtig zijn, dagen en nachten. Hij zal vlijtig blijven het gansche verdere leven. 'Aan de vlijtigen vloeit het kostbare toe.' -

De nieuwe partituur is gereed. Nog is dit het volkomen werk niet, dat de daad des levens beduidt. Nog was het steeds de 'bedrängte Seele,' die het

schiep. In dezen chaos heeft de moeite der opvordering nog niet de rust de meester der beweging vermogen te maken....

Toch beseft Gustaaf iets afmetingloos: Laat het voorloopig zwijgen, want ik heb angst voor dit werk. Het is tè groot geworden. -

Maar in de natuur-wandelingen hervindt hij algeheel herstel.

De Alpen-boeren kennen hem reeds: daar gaat die vreemde donker gekleede jonge man, net een pastoor, die wel een goede kerel moet zijn. De melkdraagsters staan aan den schapen-bocht het kleine binnenmeer, te wachten op de aankomst der ronde schapen-veerponten, als bij het vallen van den avond 'de jonge pastoor' op een berghelling tegenover hen komt zitten, zwijgend en met dien nauw weerhouden glimlach van in eigen gedachten gelukkig. Gustaaf ziet op den voorbijtocht van het leven toe. Wat hebben deze gezichten, deze lichamen een macht en een overvloed!

Deze zware, vaste loop heeft het eenzelvige karakter der onwankelbare bergen, de breede mannschouders planten zich vierkant tegen de lucht, de sterke lenigheid der meisjeslichamen herinnert aan de vloeiende bewegelijke stortval der bergbeken. Was het niet Zola, die de waarde der menschen aan de natuur wilde afmeten? - Maar Gustaaf ziet zonder afgunst toe, het is hem ruim en heerlijk om het hart, te mogen erkennen hoe de aarde deze menschenkracht heeft geschapen en haar voortdurend sterkte verleent. - Gustaaf volgt op den terugweg door het lange, kwijnende licht een enkel tenger bedroefd meisje, dat met berouwvolle handen haar troepje schapen huiswaarts leidt. Het is de kleine devote van het dorp, een kind, naar men zegt, door godsdienstwaan bezeten. Haar scherpe, smalle gestalte, het in gebedenprevel gebogen hoofd vloeit hem een oneindige teederheid in en een vreemd geluk doet hem haar donker silhouet

volgen, dat zich tegen de verbleekende lucht afteekent. Gustaaf hoort de Mariagebeden door de stilte en een hardop snikken. Gustaaf komt haar op zij; de schaduw van zijn gestalte valt voor haar uit, en het meisje ziet op, de oogen van tranen mild glanzend. Het is de vreemdeling, van wien men zegt, dat hij muziek hoort in de lucht. Zal hij haar van de engelen vertellen? Er is zulk een schoone muziek in den hemel. Weet, het orgel in de kerk is er maar een vage klank van: neen, veel heerlijker zal het zijn. De hemel hangt vol violen. Het is een groot feest der engelen in het Paradijs-tuintje. Zij strijken hun speeltuig, verborgen in den bloeienden rozenhaag en Sancta Caecilia neigt als een open bloem in glimlachende aandacht haar luisterend hoofd. Dat is seraphijnen-muziek, gloeiend van strakte, innig van wijdheid. -

Als Gustaaf zijn hut weer binnentreedt, raapt hij een stuk muziekpapier op en schrijft onder den datum van

dien avond: Dezen avond was er de muziek des Hemels.

Van een wilde roos
(Een symphonie-stuk)

De eenzame wind doolt, verdwaald tusschen het lustig beweeg der zwierige grassen, der lange, statige bladeren, der bonte en pronkende bloemen op de wijde zonnige vlakte, welke gloeit en zich tooit met hellingen van zacht mos.

Aan de voet der hellingen groeit een wilde roos. Het kleine geschenk Gods groeit eenzaam en verlaten. De snelle wolken werpen hun vluchtige schaduwen over de vlakke weiden gelijk vale, vreemdsoortige meertjes tusschen het helle, zon beschenen groen. De wilde roos staart en staart. Zij ziet, reikhalzend, het gaan der wolken langs den hoogen hemel; zij hoort, zich neigend, het gedraal van den wind, die op zijn rondgang alle vroolijke bloemen zijn eigenaardige geschiedenissen van veel bereisd zwerver vertelt.

Doch de eenzame roos wacht en verlangt. - En de eenzame wind, de oude, de veelbereisde, de nergens thuis zijnde, de altijd zoekende, doolt, verdwaalt en vergeet. Als hij voorbij is buigt de verlatene het nadenkend hoofdje dieper en zinkt terug in de droomen harer eigen wereld. Maar de kleinen der aarde komen op trappelende vlugge pootjes aangelopen om hun koningin heen; en bonte schommelende kevertjes voorzichtig de stompe snuitjes vooruit, sluiten een aandachtigen kring in het rond. En het is haar een bloei en een vreugde dezen kleinen luisteraars het verhaal van haar eigen talloze fantasieën te doen.

Brieven van Gustaaf

- Ik ben alleen in deze berghut. Het water der rivieren dondert door de valleien. De voet der bergen dreunt, maar hun hoge massieve verrijzing dringt tot den hemel in, kloek en onwankelbaar. Het is een scherp geluk,

hun hard, streng, verweerd uiterlijk te zien; en die op de toppen verwijlen doet de zoute smaak der eenzaamheid deugd. Als adelaars behuizen de groote geestkrachtigen de hoogtepunten der wereld en alleen de zwakken vreezen het, te zeer met Gods stem in het Brandende Braambosch alleen te zijn. Heeft niet Nietzsche in zijn Zarathustra de bergen het koninklijk pathos laten spreken als door eigen monden? -

- Wat bedoelt men er mede: de wereld afhanden, gekomen te zijn? Wij moeten eerst aannemen om te kunnen verliezen, en de ondergang is steeds schoon en doet ons op de dingen terug zien met dien rustigen blik, welke hen weemoedig heerlijk maakt. Wij glimlachen om alle gebeuren en hebben het tegelijk lief. Zou zich eens in mij het liefderijke hart van den wijze kunnen vervullen: al het geschapene komt voort en hij weigert het niet? - Het zou mij wonderlijk te moede zijn als ik

hierdoor het uiterlijk van een gelukkig mensch herwon - maar wellicht moet mijn tijd nog komen.

- Over boeken denk ik vaak na. Ik voel hoe goed het is veel boeken te vergeten die wij waarde in ons leven gaven. Wij kunnen trouwens niet lezen; want wij kennen het Woord niet; alles is slechts beeld en ieder leest anders.

De boeken, die ik in mijn eenzaamheid met mij voer, zijn er slechts weinige: Dostojewsky, Nietzsche, Hölderlin en een paar Chineesche geschriften, waarin het leven opnieuw door een God geschapen ligt. Laotze's boek van Tao is het begin en het einde zonder dit begin noch dit einde te omlijnen. Deze boeken zijn slechts exact, zooals het verhaal van Jezus exact is. Maar de natuur blijkt een groot geschrift, waarin alles tot waarheid komt.

- Het zijn een paar kerkklokjes, die in de verte beieren. De dag is zoo

rijk geweest. Den vorigen nacht heb ik mijn nieuwe symphonie voltooid. Ik bemerk thans aan den aard der melodieën, dat hier zware doorleveringen hun zuiversten vorm hebben genomen. De eerste sats heeft het clair-voyante van het leven als een voortschrijdende droom: marschrythmen - doordringende hoornsignalen van verre en daar tusschen door de zangerige thema's der lentelijke verwachtingen. Alles sluit compact aaneen en geeft feitelijk het beeld van een reusachtigen doodenmarsch. Maar ik wist tevens toen ik dit componeerde dat in het slotdeel een koor zou opstaan, dat op simpele verzen en met een zoete overtuiging des harten gaat zingen: Herwekt zult gij worden, mijn stof, uit korte rust! - Zoo heb ik deze symphonie in mij gehad en kon haar niet meer verliezen.

- Ik had vandaag deze ontroerde erkenning: de geboorte der dieren is van een even gewijde schoonheid, waarin

het eerste Leven aanvangt, als van een mensch. Het Senner-meisje vroeg mij onder mijn werk of ‘de Heer’ niet het kalfje wilde zien, dat Martha, de roodbonte koe, had gekregen. Daar zag ik in het stroo, bij een stallaarn, het bevende, zich van de eerste levensbeproevingen herstellende dier. Een moeder, haar kind in moegewaakte armen koesterend bij het licht van dien lantaarn, zou mij niet méér ontroerd hebben dan de zorgvolle wacht der koe over haar pas geboren jong, dat, nog niet in staat op de wankele, teere pooten te steunen, vertrouwend-rustig naast haar in het stroo ligt. En mijn natuurkind, mijn Sennermeisje, in haar heerlijke robustheid reeds al de vruchtbaarheid der aarde met zich dragend, dat er naast gehurkt zat in de blijde aandacht, welke ieder jong leven voor het andere heeft. -

Dat is schoon, het eerste Leven!

- Vriend, gij vraagt naar mij en

hoe ik mij gelukkig voel? Een klein verhaaltje van de ziel mocht ik je gaarne vertellen.

Het hart klopt nog nauw. De ziel is als een uitgebrande fakkel. Een mensch ligt in groote nood. Het liefst mocht hij in den hemel zijn. De lichtjes worden zoo klein en de angst voor den ondergang wordt zoo groot. Wat zou God zeggen als deze mensch met zoo'n klein lichtje voor den Hemelpoort kwam. Zou Hij hem terugwijzen?

O, zie, daar zit de engel des vredes, de oogleden devotievol geloken, in de wijde regelmaat harer gewaadsplooien; en achter haar bouwen steen voor steen, moeizaam en met aandacht de menschen de kathedraal van de ziel op. Zij groeit van verdieping tot verdieping, een rotsvast en onbreekbaar bouwwerk.

Zie, vriend, dit is alles wat ik je kan zeggen.

- Waar zoekt men het belangrijkste van de wereld?

Men verwondert zich over den glimlach van beter-weten, waarmede ik het bericht opnam, dat de kleine devote van het dorp in het meer-water is afgedaald en door verdwazing omgekomen. Het lichaam lag aangedreven tusschen de gele en roode ster-bloemen. Maar ik heb den vurigen doop gezien van den geest in de wateren des levens. Weent nimmer, gij menschen! Voortdurend blijft het leven mysterie.

Een laatste bekentenis:

O, mijn vrienden, mijn muziek was een boete. Daarom leefde ik zingende. Daarom heb ik geleefd tot ik een naakte ziel was tegenover het heelal, heb ik mijzelf weggezongen aan het heelal. En als de dood het werkend bewustzijn tusschen de wereld en mijn gedachten zal gaan verduisteren, mag ik tusschen de donker wordende bladzijden van mijn niet meer opgeteekende partituur schrijven:

‘Vaarwel, mijn snarenspeel.’

*De geboorte is niet een begin; de dood is niet een einde.
Chuang-Tsze*

Het leven heeft op een zeker stadium geen jaren meer. Het zou eeuwig kunnen duren. Het bestaan van Gustaaf lijkt meer en meer dat van een devoteling. Wat weet men van den man, die lachte toen hij de laatste vriendenhanden drukte, terwijl zijn oogen opzagen naar een hemel zonder morgen? - Wat weten zij van Gustaaf, die zijn verbleekt uiterlijk zien? Hij leefde nooit meer dan nu. Dit hart mocht stilstaan en hij zou het niet merken. Deze wereld mocht weg zijn en hij zou het niet zien. Waar leefde dit transcendentaal hart anders dan in het besef, dat het Universum en ik één zijn en dat het een niet buiten het andere kan bestaan? Maar Gustaaf spreekt er niet van, en aan de menschen, voor wie hij aan zonderlingheid wint, gaat dit zijn 'vroom geheim' verloren.

Op een nacht is Gustaaf opgestaan van zijn leger. Hij wil weten of het dag is of nacht. Hij loopt naar buiten. De hemel is wonderlijk helder alsof van overal een melkachtige lichtstroom toevloeit. In het schapenmeertje beeldt zich de helle maan. Langs den oever staan de ster-bloemen rustig en strak. Gustaaf knielt neer en dompelt een hand in het lichtende water. Het water heeft de doffe, brakke doorschemering van albast. Het schijnt een vloeistof, die uit oneindig naar beneden zich voortzettende lagen bestaat. Gustaaf, wonderlijk bekoord, begint in dit geheimzinnig doorzichtige af te dalen. Hij kruist de armen voor den borst en legt de handen op de schouders. Rustig schrijdt hij dieper voorwaarts. Dit water stijgt onder het gaan en Gustaaf merkt het niet. Een schreeuw achter hem - en Gustaaf ontwaakt, valt en zinkt dadelijk onder. Een hand helpt hem op het droge. Het Senner-meisje, in razende angst hem nagelopen, trekt

hem in haar ontsteltenis tegen haar warm, sidderend lichaam aan. De koude van dezen man doordringt haar dun gewaad. Wat houdt zij hier in haar helpende handen? Nu de angst-emotie voorbij is neemt zij Gustaaf haastig aan een hand met zich mede. Zij smeekt hem, dat hij zijn natte kleeren zal afleggen en sluit zijn deur. Terwijl zij, met nog kloppend hart, tegen den wand leunt, loopt het haar koud over het lichaam: hij is krankzinnig. Maar als hij, gekleed en den lamp voor zich uit houdend, in de deuropening staat en haar binnen roept, is zijn gezicht zoo rustig en goed, dat zij het niet meer wil gelooven. -

Ondanks den koorts wijkt Gustaaf in niets van zijn gewone levensgang af. De gelijkheid van zijn ziel bemerkt nauwelijks de ongesteldheid van het lichaam. Wat dient dit lichaam hem als de ziel rustig is? Eens zal de tijd komen, dat zijn stoffelijkheid geen scha-

duw meer werpt tegen het zonlicht, en in de sneeuw zijn voetstappen geen sporen meer achterlaten.

Gustaaf wandelt en loopt.

Op een morgen kan hij niet opstaan. Hij valt terug op zijn bed. De tranen komen hem daarbij in de oogen. Is dit lichaam toch sterker? klaagt hij. Dan stemt het hem rustig. Hierna zal het spoedig beginnen, waarvan zijn gedachten steeds vol zijn.

Gustaaf ligt langen tijd op dit ziekbed.

Die dierbaar voor hem voelen komen in zijn berghut en vervoeren hem naar het dal en vandaar naar de stad. Als hij de oogen op slaat ligt hij in de woningen der menschen, vriendelijke handen waken over hem. Maar Gustaaf verwondert zich en is tegelijk blij, dat het zoo nabij is. Morgen zal het zeker komen.

Als Gustaaf zich van dit ziekbed verheft voelt hij zich lichter, jonger. De geest wordt helderder, de aandacht

voor het leven rondom verdiept zich. Doch Gustaaf is zooveel zwakker van lichaam, dat hij nauwelijks meer gaan kan. Hij zit de zonnige ochtenden in het tuinprieel, dat een oude vriendin hem ter beschikking heeft afgestaan. Hij zit hier roerloos, geluidloos, de handen in zijn plaid gewikkeld, welke over borst en beenen ligt uitgespreid. In zijn slapen leeft nog dof het geluid van de koorts. Maar Gustaaf zit met een rustig en vernieuwd wezen. Hij volgt de schaduw van den zonnewijzer over het gras. De natuur bloeit en het is wonder in de lucht. -

Op een ochtend krijgt Gustaaf een oud gebedenboek in handen, een beduimeld boekje met den sterken geur van oud leer. Gustaaf ziet neer op deze strenge teksten en vorderingen om de wille der menschelijke zaligheid. De puriteinsche geest der gezindheid geeft toch een zekere reinheid van zich en in een hymne van Martin Luther ondergaat Gustaaf sterk diens oprechte en overtuigende devotie. Het is een een-

voudige kreet tot den Schepper, een aanroeping van den Heiligen Geest. Maar daar beeft iets in de straffe woorden van wat het hart van duizenden beangstigde toen hun drang naar bevrediging de aarde te arm en den hemel te volmaakt vond. Daar is iets in van de klacht eener lange wake tusschen het licht en het donker, Zoo hoog is het licht waar de geest stormachtig heen wil. Gustaaf's hart begint heftig te kloppen. De macht van een heel leven kan uit enkele woorden opstaan; en het zijn soms de simpelste, de afzijdigste, die het uitwerken. En dan gebeurt het wonder: Gustaaf beleeft den Hemel geopend. - Een heelal van zonnen en planeten, die in en om elkaar kringen. Hun banen beschrijven melodische lijnen, die, wanneer zij tot ontroering hoorbaar werden, zouden klinken. De onverklankte zangen van het Universum, welke sinds eeuwen en eeuwen hebben voortbestaan. Wie zal dit ondoorgrondelijk zwijgen tot klinken

verlossen? Wie vervult de wacht der Pythagoreeën met de verklanking hunner ‘zingende sferen?’ In Gustaaf’s ziel is deze kosmos en wil tot werkelijkheid hoorbaar geworden. Gustaaf’s lichaam is reeds wankel en fragiel, maar zijn ziel is nog nimmer zoo gloeiend en koninklijk geweest. Het is volkomen de klinkende wil, die heerscht. En zoo groot wordt het op eenmaal, dat de ziel, die de vervulling van duizenden nabij is, voor den laatsten stonde moet bezwijmen.

Als Gustaaf ontwaakt ligt zijn vriendin voor hem geknield en wrijft angstig zijn kille, vochtige handen. Hij vraagt een zakdoek om zijn handen af te drogen. Hij ziet de vrouw vóór zich met berustende oogen aan. De ziel smart hem als een brandende wonde. Het is alsof het aardsche leven zich nog in dit moment aan hem heeft opgedrongen, alsof het mee verloren mocht gaan in de voltrekking aller hemelen. En Gustaaf’s lippen fluisteren:

- Laat mij alleen.

In drie weken is het groote werk neergeschreven. Het geschiedde schier heimelijk, op zijn slaapkamer, inbed. Wederom alsof het hem gedichteerd werd. Hij schreef het als een koninklijk spel, gelijk eendroom van den Schepper der wereld. Het heeft geen waarde meer van zwaar of licht. Het heeft geen prijs meer van verlossing of ondergang. Het is gegeven zonder aanvang, zonder einde. Het houdt nimmer op. Het is volkomen tegenwoordig en onmiddelijk. Zie, als deze droom tot zijn volste glorie verwerkelijkt is ligt Gustaaf rustig gestrekt op zijn bed. De hemelsche dag is begonnen. Gustaaf's ademhaling wordt licht en nauw hoorbaar. Wat is het stil nu, wat is het wijd nu. Hoor, daar zingt een strakke melodie uit een zuivere verte, sidderend als een vioolsnaar, innig, eindeloos.

Deze muziek leeft voort nu zij diepe werkelijkheid is geworden. Alles is nu zoo geen verlangen meer wekkend

nabij. Alles keert uit de innige oorspronkelijkheid van het eeuwige weer. -

De groote stilte. Dit gelaat met de gesloten oogleden sterft niet. Het blijft klaar alsof door albasten trekken heen een herboren leven zijn diep schijnsel opzendt. Het houdt geheel den aanblik van een vervulden tijd.

Buiten staat de natuur in zwaren bloei. De jonge geurige velden dampen en de boomknoppen barsten open met kleurigen pronk. Ontroerde menschen zijn huiswaarts gegaan. Hun zwerverszielen dragen het licht mee naar binnen. Zij hebben de wereld zoo wit, zoo wit gezien. -

Een jonge man fluit een landloopersliedje: 'Verkoop mijn gewaad. Ik ga in den Hemel zingen'; en een andere man lacht hem uit en zit aan den rand van den weg en speelt op zijn harmonica een sentimenteele volkswijze, die aldus aanvangt:

Op den straatweg staat een lindeboom
Daar heb ik voor 't eerst in slaap gerust,
Die heeft zijn bloesems over mij gesneeuwd;
Toen was ik 't leven niet bewust
Was alles goed, was alles lust
Lief en leed
Wereld en droom.

De beide mannen breken hun brood af en gaan met den rustigen gang der zorgeloozen
verder door den lentemorgen.

Wat is de wereld waard? Zij is schoon.

Gustaaf's hemelvaart

In den nacht na Gustaafs' dood vereenigden de vrouwen zich aan het meer. Geen mocht bij hem zijn; in de hoogste overgave van het leven aan het Heelal stonden de anderen moegewaakt. -

Berken, zilverend in het maanlicht, sidderen. Een donkere vogel wiegt zwijgend op een tak. De hemel is wonderlijk helder alsof een melkachtige lichtstroom van overal toevloeit. In het schapenmeertje beeldt zich de helle maan....

De silhouetten der vrouwen bewegen. Een vriendin gaat tot de ander. Zij spreken. De eenzaamheid rondom de herinnering is zoo groot, dat de ziel onbespied kan getuigen.

Zij spreken over Gustaafs' lijden, zooals menschen het sterven bespreken.

- Hoe mager was zijn lichaam, smal en met een uitgeteerd aanschijn. Men zou zeggen, dat zooveel kracht van het

leven hem gedood heeft. Hij ging door den dag alsof hij de zon zocht, alsof hij het koud had. Hij wandelde over hooge bergwegen om van daar met stille oogera de weemoedige schoonheid der bloeiende bedrijvige dorpen te bezien. Hij was geheel en al het symbool dier zwijgzame verrukking, welke het gelaat weerspiegelt der dwazen, die God 'gevonden' heeten te hebben. Het belangrijkste van de wereld staat niet in de wereld geschreven, zeide hij zoo vaak. De lichtblik van het afsterven glansde bij deze woorden in zijn oogen. Was het niet als van een gekruisigde, die glimlach, waarmee hij het bericht opnam van den dood der kleine onnoozele, die in het meertje was omgekomen. Ik heb mijn tranen niet kunnen bedwingen bij den aanblik dier lieve kleine Ophelia, neerliggend tusschen de overdaad der weelderig bloeiende en nachtelijk bedauwde natuur. Hebben jullie de oogen gezien? vroeg Gustaaf rustig aan zijn berichtgevers.

- Ja.

- Hoe waren ze?

- Gesloten.

- Dus toch verdwazing, meent ge? De mannen zwegen. Maar in het dorp vertelden zij van hun gesprek met 'den zonderlingen vreemdeling.'

- Ja, de zonderlingheden van Gustaaf. Aan welke orde was dit leven toch onderworpen?

'k Weet hoe Gustaaf zich vele zinssneden uit een Chineesch geschrift noteerde, dat er op zijn werktafel snippers lagen, waarop hij had geschreven, als een pijnigende vermaning aan zichzelf: 'Groote mannen zijn stil en zonder moeilijke gedachten.' Maar soms toch sprak hij doch zelden - van zijn nooden, die ontzaggelijke spanning van het evenwicht tusschen, geest en heelal, dat heelal, dat hem zoo dierbaar was en waarheen hij als een kind hoopte weer te keeren. Hij was vaak de vertwijfelde, wiens geest in den weer-

stand fonkelde. Het Universum en ik zijn een, riep zijn gekwelde geest uit. Ieder onrecht, dat men mij aandoet, is een onrecht jegens het geheele Universum en moet den wereldgeest smarten!

Dan spraken zij van Gustaaf's Gethsemané.

- Waarom hebt gij dat met mij gedaan? Waarom hebt ge mij niet laten sterven? Het leven berouwt mij. Weg, demon, die mij kwelt met uw hoonend: Hebt gij de wereld ooit bezeten, waarover gij u triomfator waandec? Kom af van uw hoge bergen en wandel onder de mensen, gij mensch met genezende kracht. Vreest ge, dat gij armer zoudt worden als gij alles weggegeven hebt, meent ge, dat gij uzelf in de eenzaamheid beter behoedt?

- Ik moet niet meer willen en hier blijven en wachten op den dood, oppert Gustaaf met smart.

Doch dan heft de demon zich weer ten strijde.

- Wat meent ge van den Dood? Weet gij niet meer hoe gij het eens van en naar den Hemel hebt geroepen, dat alle leven onaantastbaar is en de stof na korte rust zal herwekt worden? Hebt gij niet eenmaal de morgenzon, die uit het hooggebergte komt als een God toegewuifd, zelf een jonge God gelijk?

De zielenood doet Gustaaf de handen wringen. En de hoogste smart bekent: Mijn muziek is een boete!

Dan, terwijl daar aan het meer mensen spreken over Gustaaf den martelaar en in hun opmerkingen zijn nooden met de hunne benoemen, geschiedt er over hen een dier ontzagelijke en zegevierende verbeeldingen, die zoo onvermoed en ontstellend zijn gekomen, dat later de herinnering niet meer weet te onderscheiden: visioen of werkelijkheid.

Met drift verheft zich deze, gelijk een stormwolk door het kristal-heldere landschap. Naderen daar niet uit de

golvende plooiën van het blauw heelal wagenmenners zonder weerga op hun lichtste voertuig, met de beste rossen, de sterkste zwepen, de spitste sporen? Het zijn de groote mannen, die met den hemel als baldakijn en de aarde als wagen, met de vier jaar-getijden als rossen en geest en stof als menners op wolken naar het firmanent omhoog stijgen, waar zij zich in rustige glorie met de voortbrengende kracht vereenigen. Naar wensch en believen rijden zij door het hemelruim, nu eens stapvoets dan weer met windensnelheid. Den bliksem hebben zij als zweep, den donder als wagenraderen. Daarboven lustwandelen zij op de velden der aether, daar doorschrijden zij de poort der oneindigheid. Rondziende nemen zij alles in zich op en terugkeerend houden zij hun eenheid. Nadat zij de vier hemelstreken zijn doorgegaan keeren zij tot hun oorsprong weer.

1915-'18.